

LOČIL BOM PENO OD VALOV
Roman v treh novelah

***

Staram se in tudi moji predniki postajajo zato vedno starejši. Moj spomin je namreč njihovo poslednje in vse bolj nezanesljivo prebivališče. Tako pa se jim godi tudi v spominu drugih, saj je ostalo za njimi malo takega, česar bi se ljudje še lahko dotikali in bi se jim zdelo vredno. Živeli so pač ob reki, ki je prinašala in odnašala. Zato je bilo njihovo življenje zaznamovano z animizmom, ki ga nemara lahko prepoznavajo in razumejo le ljudstva ob rekah. Pa še na to se najverjetneje ni mogoče povsem zanesti. Kajti kot je neka resnica v tem, da človek ne more dvakrat stopiti v isto reko, tako je gotovo tudi res, da ni na vsem svetu dveh rek, ki bi si bili povsem enaki.

Reka, ki izvira v Lungauu v Visokih Turah in se pri Legradu v Panoniji izliva v Dravo, nosi pri nas ime Mūra. Njen zelo verjetni indogermanski besedni koren »mori« lahko še najbolj natančno prevedemo kot telo vode. A še zmeraj nas njeno ime spominja tudi na starogrško besedo »moira«, ki pomeni usoda. Prav v tako opisanih fizičnih in metafizičnih razsežnostih pa je najverjetneje zaobjeto vse njeno skrito bistvo. S 444 kilometri svojega toka je sicer veliko prekratka, da bi lahko kdaj prestopila meje nekdanjega mogočnega avstro-ogrskega cesarstva, a v svojem spodnjem, ravninskem toku je vsekakor dovolj široka, da nas je lahko, panonske Slovence, celo tisočletje ločevala od matičnega naroda.

Zaradi neuravnane in razdeljenega toka je Mūra že od davnin tekla po mnogih stranskih strugah in se

z rokavi neizprosno zajedala v bregova. Avstrijska in ogrska veleposestniška gospoda si je bila zaradi take njene narave v nenehnih sporih. Vrstili so se prepiri, tožbe in spopadi, v katerih so drug drugega obtoževali zaradi gradnje nasipov in jezov, ki so obračali njen tok k nasprotnemu bregu in povzročali škodo. Toda naj so jo še tako prizadevno potiskali sem in tja, reka je predvsem zmeraj hotela po svoje in je po svoje seveda spreminjala tudi mejo. Ta je bila tako v teh krajih dokončno določena šele za časa Marije Terezije in je obenem prinesla tudi prve skupno dogovorjene načrte za regulacijo teh tihih, a nemirnih in nepredvidljivih voda.

Inž. Julian Spransky v diplomskem spisu leta 1938

Novela, prva

Devica

***

Nebo nad mürskim stišjem je rdelo v večerni zarji in razpotegnjeni žareči oblaki so slutljivo podaljševali dan. Ljudje so zastajali na podoknih in se izpod čela vprašujoče zazirali v nebo – saj, odkar je za obzorji divjala vojna, se jim tudi ta povsem naraven ravninski pojav ni zdel nekaj običajnega. Bili so na tihem prepričani, da se dviga nad njimi znamenje, ki je odsev zloveščih dogodkov. Ženske so v njem slutile barve razlite krvi svojih sinov in možje so razbirali neprizanesljivi prasket vojaškega ognja, ki je puštošil od Tannenberga do Verduna in se kot cvrččča smola raznesel po vsej Evropi. Upanje, da se bo vsaj kdo vrnil živ, je bilo vse bolj jalovo, a zato nič manj krčevito. Še prva semena, ki so jih položili v zgodaj prebujeno zemljo, so zalivali s pobožno prošnjo, da iz njih le ne bi zrasle rože za vence.

Elica je sedla na panj pod ozelenelo tepko in si razpustila kito. Bil je to njen trenutek oddiha, ko se ji je telo umirjalo in se je polagoma ulegalo, kar se je nabralo čez dan. Zdelo se ji je, da so tudi njeni dolgi žimasti lasje hlepeli po tej svobodi, in kar čutila je, kako so zaprasketali od ugodja. Raztresla jih je in pustila preko čela, da so ji skorajda povsem zakrili pogled na škrlatni pejsaž. Ni sicer upala misliti, da ji je lahko ob čudnih dogodkih, ki so tudi tod že dodobra zresnili vsakdanjik, povsem vseeno, toda bilo je

vendarle res, da ni imela na fronti ne očeta ne brata, pa tudi ne moža ali ljubega – saj kratkomalo ni bilo njenih moških, ki bi lahko prejeli cesarjevo pismo. Po očetovi smrti sta namreč z materjo že skoraj celo desetletje živeli sami in noben moški jima ni prišel več tako blizu, da bi zdaj srčno trepetali zanj.

Mati je poveznila leseni čebriček, iz katerega je bila nahranila edino svinjo, in je po kokošje pristopkala na podokni. Bila je drobna in tanka v pasu kakor deklica, zato so preprana oblačila visela na njej kakor na strašilu, njen bledikavi obraz pa se je zdel čudno velik. Še najbolj je nemara spominjala na regratovo lučko, prav tak pa je bil zdaj tudi ves njen izraz. Nekaj nestvarnega je bilo namreč na njej, nekaka prosojnost in razpršenost, spričo katere se je vsaj od daleč zdelo, da ne biva več le na tem svetu. Toda njene drobne sinje oči so bile vendarle žive in so zdaj zdaj prav prežeče poletavale k hčerki, ki si je visoko obrala krila in jih je kakor culo zibala na kolenih. Postajalo je vse bolj očitno, da prihaja z namenom.

Dekle je začutilo pisotnost, a se ni okrenilo.

Minuli so kdaj tudi dnevi, da nista spregovorili, čeprav sta si bili dobri. Prišlo jima je že v navado, da sta molče postorili, kar je bilo treba, in se nista obregnili, tudi če je katera na kaj pozabila ali pa ji je spodletelo. Vsaj v tem oziru je bilo njuno skupno življenje blagohotna zaveza, ki je ni zlahka skalilo niti hujše pomanjkanje. Ob rečeh pa, ki so terjale mnenje, sta si prišli včasih zelo navzkriž in takrat se je zdelo, da ne bosta več mogli tako tesno druga ob drugi.

»Grofovski vrtnar je bil v vasi in je prosil dekleta, ki bi šla za sprevedom,« je stara naposled izrekla.

»Vem,« je dejala mlada, ne da bi trenila.

»Vsaj sto bi jih moralo priti, ki še lahko nosijo bele obleke,« je pristopila in je pričakujoče našobila ustnice. »Še lepše pa bi bilo, če bi jih prišlo več, saj si je pokojna to gotovo zaslužila,« je dodala potem, ko se ji je zazdelo, da ne bo zlahka izvabila odgovora. »Slišati je, da pridejo na pogreb tudi odposlanci iz Pešte in z Dunaja, zato bi se resnično spodobilo, da jim tako pokažemo našo veliko žalost.«

Zdaj je Elica le spustila krila in se skozi razmršene pramene ozrla k materi. Pokojna je bila hčerka beltinskega grofa Avgusta Zichyja, dvornega maršala cesarja Franca Jožefa in njegovega zaupnega kamerada, zato je bilo pač samo po sebi umevno, da se bo ob njenem slovesu zbrala visoka gospoda in da bo velika procesija. Ne da bi se o tem sploh odločala, je bila tudi sama seveda namenjena tja. Zdelo pa se ji je vendarle sila čudno, da jo je mati zdaj očitno nago-varjala med device.

»Res bi bilo lepo,« je spet jela. »Ničesar drugega nimava, kar bi lahko nesrečnemu gospodu zdaj dali v dar,« je že kar moledovala. »Saj vendar obe veva, koliko dobrega je napravil za naju in kako zelo mu dolgujeva.«

S tem je seveda mislila na njivo, ki sta jo lahko obdelovali zase tudi še po odhodu očeta, ki je bil hlapec v grofovski konjušnici in je bil na gradu dobro zapisan. Pa najverjetneje še na tistih 30 kron, ki jima jih je upravnik takrat izplačal za stroške pogreba in

prvo silo. Ali pa je pač mislila na vso tisto grofovsko dobroto, ki je bila – izpričana v malenkostih in pozornostih do slehernega – res izjemna in je beltinskega grofa tako zelo ločevala od druge veleposestniške gospode v Mürski okroglini. Toda, ali je bila to zdaj res taka priložnost za izraz hvaležnosti ali pa je imela mati za bregom kaj drugega?

»Dobro veste, da sem za belo obleko že skoraj prestara,« je torej dejala povsem zresnjena. »Lahko bi pomislili, da se hodim tako ponujat,« ji je skušala pojasniti svojo zadrego.

»Naj!« je kar vzplahutala mati. »Bolje je tudi to, kot pa kar mislijo zdaj.«

»Kaj mislijo!?!« je popadla hčerka.

»Mislijo, da se ne ponujaš,« je odrezala stara. »To mislijo!«

Zdaj si je Elica zopet obrala krila in jih stisnila med kolena. Ustrašila se je bila tihe jeze, ki jo je zatiščala najverjetneje zato, ker se ji je zazdelo, da je mati res tudi naklepala. Ali pač, ker je nekako kar v srcu začutila, da ima obenem prav. Gotovo so lahko mislili, da se ne ponuja več in da tudi ne želi biti izbrana. Toda, ona preprosto ni zmogla drugače. Bilo je tisto nekaj v njej, kar ji ni dopuščalo, da bi kar razgalila svoje upe in razkrinkala željo. Res, bilo je in jo je vso prežemalo, pa čeravno ni povsem vedela, kaj. Ni namreč mogla reči, da je bil to strah. Tudi ni bila sramežljivost. Zagotovo ni bil niti ponos. Kaj lahko pa, da je bilo vse to troje pomalem in obenem nekaj četrtega. Neozdravljiv občutek pač, da se ji mora slej

ko prej vendarle zgoditi brez te počepne ženske igre in brez načrta, ki ni od boga.

»Prespala boš in boš morda jutri le menila drugače,« je mati ob tem njenem krču povsem nepričakovano popuščala.

Sunkoma je vrgla lase s čela in se ji za hip zazrla v oči.

Vsa njena čudna blagost ji je dala vedeti, da je bila želja močnejša od naklepa, saj mati najbolj zaželenih reči ni nikoli terjala, temveč jo je kvečjemu prosila in izsiljevala z žalobnostjo. Pomislila je na svojo edino belo zakmašno obleko, ki je že nekaj let ni več oblekla in se povprašala, ali ji bo sploh še pristajala. Potem pa, ko se je vsa taka, črléna in naškrobljena, ugledala v procesiji, je že zopet omahovala. Dekleta, ki so stolpljala ob njej, so bila mlada in gingava, kakor je bil zdaj vrbov les, njej pa je bilo skoraj triindvajset let in vsaj navznoter je že imela strije.

»Pa tudi, če ne,« je z vrhovi prstov odmahnila stara. »Prosili bova za njeno dušo in tudi to bo nekaj zaleglo,« je zažmirkala. »Siromaki pač ne moremo plačati, lahko pa si zapišemo v srce,« se je očitno sprijaznila in se je že tolažila.

Elica je počasi vstala in se pretegnila.

Bilo ji je na jeziku, da bi ji ugodila, a je nekako le zmogla mimo. Grofična je umrla samska, čeprav so z njeno lepoto matere otrokom opisovale pravljíčne kraljične in je bilo v njeni krhki milini res nekaj vilinskega. Ljudje so se temu čudili, saj so vedeli, da ni bila brez snubcev in je na popotovanjih v velika mesta gotovo srečevala priložnosti. To je bilo v teh dneh še posebej vznemirljiva skrivnost, saj je resnica

s pokojno za zmeraj odhajala v grob. Njej pa se je vendarle zdelo, da sluti odgovor. Ali, da ga pač čuti, kot čutiš nekaj, o čemer z jezikom ne moreš razpravljati, si pa zato tolikanj bolj prepričan. In prav zaradi tega se ji je zdaj zopet zdelo, da jutri ne bo šla v belem.

***

Nad poštijo od Sóbote do Beltinec so lahke gospo-
ske kočije že ves dopoldan dvigovale tak prah, da so
se konjeniki in pešci raje napotili čez polja in so med
kolniki iskali najkrajšo pot. Ravnica je bila od daleč
videti kot sejmišče in tujec, ki je morda v teh dneh
preslišal mrliške zvonove, bi zlahka pomislil, da se
nekje tu začinja nova fronta in poganja ljudi v beg.
Prihajali so Szapáryji, Esterházyji, Batthyányji, Vo-
glerji in Kodolitschi z okoliških gradov, prihajalo je
plemstvo celo iz Keszthelya, Sombotela, Gradca, Ča-
kovca in Varaždina, napotila se je cehovska gospoda
iz Sóbote in okoliških trgov, prišli so duhovniki iz
vse škofije, kajti bil je ta pogreb velika maša, ki jo je
vodil sam presvetli škof János Mikes. Ljudstvo, ki je
zvečine prihajalo peš, si je lahko ob zastojih povsem
od blizu ogledovalo ves ta plemenitaški lišp, in tenko
cingljanje bleščečih verig, ki ga je bilo v ravnici slišati
kot rojenje nevidnih žuželk, mu je samo še bolj dajalo
vedeti, da je imela smrt tokrat svoj pražnji dan.

Grofična Teodora Zichy je umrla na Dunaju, stara
le 29 let. Po strelah v Sarajevu, ki so vzeli prestolona-
slednika Franca Ferdinanda in njegovo ženo Zofijo
Hohenberško ter skoraj že po vsej Evropi predramili
kentavre, je ostala v cesarskem sanatoriju, kjer je kot
strežnica pomagala ranjencem. Njena odločitev, ki jo
je bilo sprva sicer moč razumeti tudi kot plemenita-
ško dolžnost, je še za življenja postala vzgledni izraz
nesebičnosti, saj se je tam okužila z jetiko. Ljudski glas
je znal ob tem povedati, da se ni ločila od ranjencev

niti, ko je že hiralala. Tudi zato se je zdelo, da lepa beltinska grofična tako zdaj, na začetku aprila devetnajstopenajstega leta Gospodovega, ni odhajala skozi temna vrata svetov, temveč je odhajala v svetlo legendo, v kateri bo še dolgo živela.

Stari vrtnar je velel zanjo porezati vse rdeče cvetje v velikem grajskem glashausu. Bilo ga je toliko, da je bila z njim posuta tudi pot do odprtega groba. Slavilo jo je z barvo življenjske moči in gorečnosti, s katero je dajala drugim, kar ji sami ni namenila usoda. Po njem je stopalo za krsto natanko sto dvajset deklet v naškrobljenih belih oblekah. Bila je to kajpada barva čistosti, ki jo je bila ohranila do konca. Ali pač barva duše, ki se je namenila po milost, saj – le redko je bilo tod tako in kdo ve, ali se bo sploh kdaj ponovilo – prav nihče izmed tisočerih pogrebcev ni več pomišljal o njenem poreklu in stanu, nihče ni prosil zanjo le mir in pokoj, ampak ji je želel povišanje, ki se je zdelo edino pravnije plačilo.

Elica Sreš, ki je med zadnjimi stopila v vrsto belih deklet, je z olajšanjem ugotavljala, da še zdaleč ni najstarejša med njimi. Tudi obleka, ki jo je šele zjutraj vzela iz omare, se ji je med potjo dovolj ulegla ob telesu, tako da ji zaradi videza ni bilo neprijetno. Pa vendar ji je bilo še zmeraj nekako čudno, da je sploh tu in da sodeluje, saj je bil tudi razlog, zaradi katerega je zdaj le prišla, čuden. Odločila se je bila namreč zaradi sanj, ki so se ji nadvse živo vtisnile in jo vznemirile.

Bilo je nekako takole: na panju pod njeno tepko je ženska, ki je bila najverjetneje parka, ponoči nastala

vila svilen ženski šolen s pozlačeno zaponko. Ljudje, ki so zjutraj prihajali mimo, so zastajali, si ogledovali lično obuvalce in ugibali, zakaj se je znašlo tu, čemu je brez para in kaj lahko to pomeni. Nato so ugotovili, da se je šolen pravzaprav znašel pod njenim oknom, in so začeli nestrpno trkati po šipah in praskati po zidovih. Bilo jo je strah njihove nasilne radovednosti, saj ni o najdenem vedela nič več kot oni, a bolj ko je zagrinjala zaveso in se umikala v kot, bolj so postajali popadljivi. Naposled so nato drug čez drugega vdrli skozi vrata in jo zvelkali na dvorišče.

Med njimi se je zdaj znašla ženska, ki je šolen tudi prinesla, in je z zatiščanim besom dejala: »Tole sem neko jutro našla ob njegovi postelji in od takrat ni nič več od njega. Le še med korinami poseda in zvezde gleda, namesto da bi delal na kovačiji. Jaz pa vse noči blodim od dekliškega okna do dekliškega okna in iščem par. Oči sem že izjokala in pamet sem izgubila, a gorje bodi tej copri, ki ji bo prav.«

Med zbranimi je završalo in skušali so jo primorati, da bi stopila v svileno obuvalce, ki ga je tujka položila pred njo. Ščipali so jo in suvali, ji prigovarjali in pretili s pestmi, njej pa so vse bolj pohajale moči in videti je bilo že, da ji ga bodo zdaj zdaj siloma nataknili. Čeprav je seveda vedela, da ni njen, jo je bilo neznansko strah, da bi ji lahko bil prav in bi jo torej po krivem obsodili. Še s slednjimi močmi se je zato skušala iztrgati in jim dopovedati, da si ženska izmišlja in najverjetneje nima dobrih namenov. Ob tem pa so ji zaklecala kolena in nezadržno je omahnila k tlom.

Množica je podivjala in se prestopala preko nje, ona pa se je povsem od blizu spogledala s svilenim šolnom v rosni travi in ga zdaj na lepem prepoznala: nosila ga je bila grofična Teodora, ko jo je kot otrok prvič od blizu videla pred cerkvijo svetega Ladislava v Beltincih. Potuhnila se je in bila sprva kar nekako ogorčena, ker ji skušajo naprtiti skriti gosposki greh. Toda tudi misel, da bi zdaj s prstom pokazala nanjo in se tako rešila, se ji je upirala. Ali celo še več: bila je vse bolj prepričana, da mora grofično še pravi čas posvariti in jo tako morda le rešiti pred usodovko. Segla je torej po svilenem damskem obuvalu in ga skušala skriti v nedrja, toda zbrani so to pri priči opazili in so jo neizprosno zatiščali k tlom ...

Kriknila je v nemočni grozi in se predramila.

Obsedela je v postelji in si z mrtvaško hladnimi prsti česala lase, ki so se ji zlepili na preznojeno čelo. Skozi šipo je med belima platnenima zavesama sijala modrikava lunina in izrisovala ostre sence. Soba je bila neobičajno svetla in prežarjena s prisotnostjo, ki jo je navdajala s strahom. Hotenje iz morastih sanj, da pač mora čimprej na grad, in dejstvo, da je grofična v resnici že mrtva, sta si stali naproti kot nekaj, česar potem še dolgo ni mogla povsem doumeti. Zdelo se ji je sprva, da bi bilo vse drugače, če bi morda le prišla pravočasno, in neznosni občutek krivde ji je vse bolj oklepal prsi. Nato je nekako le prepoznala razpoko v času, ki je pričala, da bi bila vsekakor prepozna, in to jo je vsaj malo tolažilo. Šele čez čas, ko je kljub omotici vstala in povsem odgrnila zaveso, si je nekako le dopovedala, da je bila vse to le sanjska blodnja.

A tesnobi občutek, da se je to noč dotaknilo nekaj zlohote in da je z nesrečo na beltinskem gradu odslej skrivnostno povezana, je kljub vsemu ostal in je vse do jutra prežemal njeno bolešno bedenje.

»Blažena devica Marija,« je s prekrizanimi rokami obsedela mati, ko ji je potem ob svitu zaupala o sanjah. »Naša grofična ti je ob svoji smrtni uri zapustila čevelj in to gotovo nekaj pomeni,« se je ozrla k orumeneli podobi Božje matere na hišnem oltarju in se v ponižni ganjenosti večkrat prekrizala.

»Kaj pomeni?« je nekako kar iz trebuha iztisnila Elica, ki je bila še zmeraj prepolna bruholjive tesnobe in je naravnost prežala na odrešujočo besedo. Že sam občutek, da bi lahko to vendarle pomenilo tudi kaj dobrega, pa jo je sprožil, da je počepnila ob starki in jo pričakujoče povlekla za dlan.

»Vem samo, da se ji moraš zdaj res zahvaliti za veliki dar,« ji je mati do bolečine pomečkala prste. »Ob vseh devicah se je ljuba grofična zadnjič spomnila ravno nate in to bo ostalo v tvojem življenju za zmeraj zapisano,« ji je krčevito stresla dlan in se ji povsem od blizu zazrla v oči.

»Pa saj bom šla, veš da bom šla,« je prikimala z vsem telesom, saj je vendar že ponoči začutila, da se mora tokrat res obleči v belo in mora biti pripravljena.

Mati jo je v nemi hvaležnosti povlekla nase in jo po dolgem času zopet poljubila v lase. Ta nepričakovani dotik jo je preplaval z davnim, že skoraj povsem omrtvelim otroškim spominom in komaj je še prikrila, da ji gre na jok. Vzravnala se je proti edini gvantni omari, ki je bila v hiši, in zdaj je bila kar na lepem že

tu – v gaju rezanega cvetja, šušljave pozlate, trepetavih sveč in ubranega petja, ali pač v tem zemeljskem rajju, v katerem se je še smrt čudežno spreminjala v opojno doživetje in se porazgubljala v tisočerihih odtentkih gosposke drugačnosti. Res je bilo seveda, da ni bila Elica še nikoli na takem pogrebu in je od blizu poznala le tisto navadno, pritlehno in neizprosno plebejsko smrt, ki je s svojo dokončnostjo spravljala v obup in gnala ljudi, da so tulili, naricali in noreli, zato ji je bilo zdaj čudno. Obrazi ob krsti so se ji zdeli zatopljeni v drugačno žalovanje, kot ga je poznala, in njihovi zamaknjeni pogledi so najverjetneje lahko v teh trenutkih dosegli nekaj, česar sama ni mogla videti. Zdelo pa se ji je vendarle, da lahko to vsaj občuti, in prepolna hvaležnosti, da je lahko sploh navzoča pri tem posvečenem obredju, se je že kmalu povsem prepustila njegovemu zvenu in zduhu in zrenju ...

Stari grof Avgust Zichy je oni dan, ko je hčerka Teodora še zadnjič prispela domov, razoglav stopil v suhi panonski prah in je široko razširjenih rok poiskal nevidno dlan svoje pokojne žene. Grofica Hedvika, ki si jo je bil priženil iz plemenite spodnjeavstrijske rodbine Wimpffen, je bila umrla že leta 1892, stara le 31 let, in ga pustila samega s tremi nedoraslimi hčerkami. Že naslednje leto je pri znamenitem dunajskem arhitektu baronu Maxu von Ferstlu naročil načrte za kapelico Matere Božje z grobnico, v katero so leta 1894 prenesli grofičine posmrtno ostanke. Od takrat je večji del svojega prostega časa preživel v svetišču in ljudje so začeli z leti kar nekako verjeti, da mu je velika ljubezen omogočila stik z onostranstvom in da

sta torej z ženo še zmeraj na nek skrivnosten način povezana. Prav zaradi tega se tudi tedaj, ko se je peš odpravil za hčerkino krsto iz Sóbote v Beltince, ni nihče čudil njegovi malce neobičajni drži in mnogi so bili pripravljeni verjeti, da je bilo stopinje nevidne spremljevalke celo videti v cestnem prahu.

Tudi sedaj, ob vznesenem škofovem nagovoru, je bradati grofovski obraz prežarjala svetloba, ki jo je nosil v sebi in je pričala o srčni moči, ki ji ni bilo razlage. Tako so nemara v to žalost res lahko gledala stoletja, ki so šla že preko vsega, ali pa je gledal kamen, ki je bil najtrše meso sveta, toda da je lahko tako gledal človek, pa četudi star in moder, tega Elica pač ni mogla doumeti. Zdelo se ji je zato, da stoji tu nasproti živega svetnika, svetnik pa sredi živega oltarja, in čutila se je pred to monumento beltinske gospode sama sebi le še bolj neznatna. Neizmerno malo je namreč vedela o svetu. Komaj kaj si je lahko pojasnila. Njena duša je bila duša zajčka, ki je ob neznanem zmeraj izdajalsko vztrepetala. Zaradi tega jo je grabila tiha jeza, ali pa je postajala togotna. Njena usoda je bila usoda sive čaplje, ki je bila kar in kar v prisluhu in je venomer bežala, le na samem je kdaj dvigovala glavo. Dodeljena sta ji bila šaš in divje rastje, držala se je je vlaga, ki je delala lišaje, pod nohti se ji je sušilo blato. Tudi če je kdaj pomislila, da se bo nekoč morda le bolje znašla, je obenem vedela, da so to le pobožne želje. Ali pa pač sanje, ki se jim ni dobro prepuščati, saj je bila resničnost potem videti samo še bolj okrutna.

»Potrebo imam,« je zašepetalo dekle ob njej. »Zelo me tišči,« se je čez čas spet prestopilo. »Ne vem, če bom vzdržala,« ji je šlo nato že na jok.

»Seveda boš,« jo je naposled dregnila Elica. »Veš, da moraš.«

»Če pa ne morem,« je spustila prekrížane roke k trebuhu.

»Umrla boš, če boš šla prva od krste,« jo je skušala prestrašiti.

»Bog bo vedel, zakaj sem šla,« jo je rotila.

»Vedel bo, a mu ne bo prav,« je bila neizprosna.

Tedaj pa je dekle kar počepnilo med drugimi in je lulalo. Gotovo je ni nihče od pogrebcev videl, toda bilo je slišati. O, Bog! se je navznoter zgrozila Elica. Kdo smo in kaki smo? ji je plalo v prsah. Le redko nas v življenju pokličejo, ker nas res potrebujejo, a še takrat se ne moremo vzdržati, je bila ogorčena. Dekleta pa so se le umaknila luži, ki se jim je razlezla pod stopali. Sredi zbora devic je zazijala luknja, ki so jo najverjetneje lahko opazile le ptice. Bilo je, res, kot da se ni nič hudega zgodilo in celo olajšano dekle je spet zamaknjeno molilo. Elici pa se je zdelo, da je ta razmik prepoln sramu, ki ga ne bo nikoli potlačila, in zopet ji je bilo žal, da je prišla.

***

Ob kropljenju je Elica začutila pogled, ki je omuhaval po dekletih v belem in zastajal tudi na njej. Bil bi to kaj lahko pogled moškega, ki je opazil, kaj se je bilo zgodilo med njimi, in je morda celo posumil, da je bila prav ona tista nemarnica. Pa vendar se ji je potem, ko se je nekako kar ključovalno spogledala z njim, že tudi zazdelo, da ni. Nikakršnega zgražanja namreč ni bilo v njem, niti graje ali morda posmeha. Bil je to le pogled svetlih, nekam lenobno priprtih oči, ki jih ni zapredala vsem tu dodeljena žalost in so se nemara tudi zaradi tega zdele tako drugačne. Rekla bi celo, da se je mož pomalem dolgočasil in si je tako krajšal čas, zato je le obrnila glavo in se spet prepustila skupnemu čutenju. A njegove oči so bile zdaj začuda še zmeraj tu. Med tistim enim samim hipnim spogledom so se ji bile vtisnile kakor modri pečat, ki ga ni mogla odmisлити.

Ko ga je nato zopet pogledala, se je nasmehnil.

Zatiščala je ustnice in dvignila brado. Drugače mu pač ni mogla povedati, da se ji ob tej priliki kratko malo ne zdi spodobno. Zjezilo jo je, da je kar klonila, se spozabila v radovednosti, napravila nekaj, kar si je lahko zdaj razlagal po svoje. Nič dobrega pa si navsezadnje tudi ni mogel misliti kdo, ki je ta njun spogled morda opazil. Kot bi bila vsa reč zakleta, je torej nehote dajala videz tiste, kakršna v njihovih očeh res ni želela biti. Razen tega: tujec je stal na drugi strani, v vrsti tistih, ki bodo potem lahko stopili h krsti. Njegov črni gvant je bil ukrojen pri mestnem krojaču in

zlata manšetna gumba v beli srajci sta razodevala, da bo potem tudi odšel po drugi poti. Le sprenevedave oči se bodo napasle njihove vaške, zanj morda res celo divje in poželjive lepote, nato pa se bo pač vrnil k bledični, ki ni nikoli bosa tekala po travi, in ji bo zopet sladko dopovedoval, da je še zmeraj najlepša in zanj edina.

Da, tako je bilo s tem – toda zopet je nato obrnila glavo in ga pogledala.

Bil je to zdaj že pogled, ki ga je skušal pomilovati – v resnici pa tega ni več zmogla. Kajti v njegovih očeh so bile barve čistega pomladnega neba nad ravnico. Ali pa so bile to barve modriša, ki je poleti samotno cvetel v posevkih in kljubovalno pestoval svoja črna grenka semena.

***

Po pogrebu so pevcem, konjenikom in dekletom pri južni pristavi postregli z modro frankinjo in makovo potico, nadzornik grajskega posestva pa se jim je prišel zahvalit. Pogrebci so se počutili kakor po napornem delu, ki so ga dobro opravili, negovano vino je možem kmalu razvezalo jezike, dekletom pa so že po prvih okušajočih požirkih rumenela lica. Bilo je, kot je bilo sicer ob takih priložnostih – žalost se je pretočila v solze in se posušila, po žilah pa je še silneje zaplala kri in v duši so zaplivkale skomine. Le Elica se tudi na tem darežljivem dvorišču nekako ni prav znašla. Počutila se je, kot bi se bila premočno zavrtila na vrtiljaku, zdaj pa je zopet obstala na trdnih tleh in komaj lovila ravnotežje. Ali pač, čakala je in upala, da bo končno prešlo, kar se je zanjo začelo že včeraj in se je v nekem nerazumljivem, a nezadržnem sosledju potem samo stopnjevalo. Morda je bilo z njo tako, ker je zadnja leta le redko šla med ljudi, tokrat pa je bilo v sanjah in v resnici vse preveč vsiljivih obrazov. Ali pa je bil vsega kriv tisti tujčev pogled, ki morda sploh ni bil le namig prevzetnega samca, ampak ji je mogel tudi kaj drugega?

»Elica, Elica,« ji je mežikaje dejal Juš, ki ga je poznala s posestva in je zmeraj stresal za njo. »Le kaj bo s teboj, če te volk poje?« jo je podražil z vprašanjem, s katerim so ponavadi mirili cmerave otroke. »Ali pa se mogoče bojiš, da te bo ob suši vzal mürski duh?« je nato glasno zaobrnil, da so lahko tudi drugi slišali.

»Siromak si, Juš!« ga je udarila po roki. »Nekoč si boš izmislil besedo, ki se ti bo zataknila v grlu, pa ti nihče ne bo hotel pomagati,« mu je oponesla, saj tokrat res ni mogel namigniti na kaj bolj žaljivega.

Vzel je to seveda iz skupnega spomina na čase, ko so bili ljudje ob reki še prepričani, da le device lahko izprosijo dež. Bilo je takole: vaški možje so privedli na breg dvanajst deklet, ki so morale zbranim zagotoviti, da dotlej še niso imele ničesar z moškimi. Vsaka je po tej zaobljubi v svojo vrbovo košarico položila razpelo, ga posula s suhim listjem in prižgala s suhladjo. Goreče ladjice so nato med priprošnjo odrinile v rečni tok in jih žrtvovale mürskemu duhu. Če je v naslednjih treh dneh padel dež, je bila daritev seveda sprejeta. Ko pa je suša še kar pustošila, je bilo več kot na dlani, da je vsaj ena izmed deklet lagala, in možje so jih znova privedli na breg. Osumljenko so trdo zvezali na dno lesenega čolna in živo ladjico odrinili v rečni tok. Če se je nesrečnica kako rešila, je bil to dokaz njene nedolžnosti, če pa so jo pogoltnili valovi, so bili prepričani, da jo je vzel mürski duh.

»Ej, Elica, Elica,« se je samo še bolj zviška režal Juš. »Zameril bi ti, bogmeda, če se zdaj ne bi tako čemerno branila,« je pomodroval. »A zameril bi ti gotovo še veliko bolj, če bi predolgo ostala deklina.«

»Norec!« je kriknila zdaj že vročična. »Kaj pa imaš ti lahko s tem in kaj to tebe sploh briga!?« bi ga bila najraje sunila v trebuh, ki mu je napenjal preozko srajco, da so se gumbnice razpotegnile kakor kačja očesa.

»Jaz!?!« je zategnil, kot bi bila rekla kaj nepojmljivega. »Kdo pa pravi, da jaz?!« je zaobrnil z očmi in se ozrl naokoli, kot bi iskal pomoči.

»Ti in vsi drugi!« je bruhnila. »Lahko se že kar pod nosom obrišete!« je zavihтела krčevito zatiščane fige in se v nemočnem besu pognala z dvorišča.

»No, no,« so se posmejali možje, ki niso razumeli te njene nenadne jeze in seveda tudi niso bili ničesar krivi. »Le kaj ji pa je?!« so se povprašali bolj tako, da so pač nekaj rekli. »Pa ne, da se je revica že iz prvega vrčka napila?!« so si kaj zlahka našli tudi odgovor in so odmahnil.

Elica pa si je med hojo sezula zakmašne čevlje in je bosa stekla med njivami. Komaj prebujena zemlja je bila zbita in ostra, da so ji na hipe od bolečine kar klecala kolena, toda tudi to se ji je zdaj zdelo nekaj, kar ji ne sme do živega. Kar jo je gnalo, namreč ni bil več bes, niti obup, temveč zarotitev. Zganilo se je bilo v njej, kar se je najverjetneje že leta nabiralo, le da tega ni vedela. Ponavadi je pač požirala in se raje umikala, tokrat pa je še pravi čas prepoznala gablji-vi okus te navidez priliznjene moške šegavosti in je morala pljuniti. Šlo ji je na živce, da so lahko tako govorili o njeni notrini, kot da jim je preprosto pripadala. Jezilo jo je, da so lahko tako prostodušno terjali nekaj, česar v resnici sploh niso spoštovali ali pa jim je bilo celo v napoto. Kar čutila je njihovo zahoteno jemanje, ki ni bilo le slep živalski gon, ampak povsem počlovečena pravica. Vmes pa je seveda zijala praznina, ki je niso želeli, niti zmogli zapolniti. In tudi zato,

najverjetneje, je bilo njihovo življenje tako – golo in blatno, kot obrezana repa v jesenski brazdi ...

Tudi ko se je povsem upehala, se zato ni več ozrla.

Res, sovražila je zaradi njih ta marof in si je zdaj to tudi priznala.

Bil je rodoviten in širok kakor morje, pa vendar ji je z leti postal kletka. Bila je obsojena na njegovo varljivo razsežnost, o svetovih tam za sivino obzorja pa je lahko le sanjari. Pa še v teh sanjah je bilo zdaj drugače, saj je bila vojna; slabe novice so prihajale tako z vzhoda kot zahoda, tako da najverjetneje niti tam ni bilo več tistega prisojnega koščka sveta, v katerem bi ji bilo lahko bolje. Toda najsi je bila res ujeta in je šlo vse po zlu, še zmeraj je bila prepričana, da je ravnala prav, in vse, kar je od ogorčenja in prehitrega koraka zdaj kar plalo v njej, je vzklikalo, da se jim ne sme nikoli ukloniti. Taka srčna zaobljuba je sicer morda res izklicevala nesrečo, toda ohranjala je obenem tudi upanje. Bilo je sicer skrito in drobceno, kot je bilo neznatno belo dekletce sredi razprte panonske ravnice, toda bilo je – in če bi ji ga želel kdo vzeti, bi ga gotovo moral z nožem izrezati.

***

Globoko med prelogi jo je dolgo dohiteval koleselj, ki je potem ni prehitel. Približajoči se topot konjskih kopit je iz lahnega drnca prešel v komaj slišni korak in tudi drdranje koles je povsem potihnilo. Ne da bi se ozrla, je stopila po vratah in se umaknila v travo, saj je zdaj že pomislila, da se je kateri izmed grajskih hlapcev odpravil za njo in jo bo zopet nadlegoval. Bila je namreč trdno odločena, da kljub lepim besedam ne pojde nazaj – in da ne pojde nikoli več. Tedaj pa je kočijaž iznenada prevrgel uzdo in je tik ob njej stopil z voza.

»Vi!?« je šepnila, čeprav je telo kriknilo in ji je presenečenje šlo do srca.

»Pa vi, ki se ne zmenite za moj trud,« se je posmejal in jo pozdravil s privzdignjenim klobukom. »Ali pa se nemara prav danes ne menite za nič na tem svetu?« je nagnil glavo in jo zvedavo zrl s priprtimi očmi. »Ker če je tako,« je nato privzdignil obrvi, »če zdaj porečete, da sem se samo zmotil v dnevu, potem si tega pač ne bom nikoli odpustil.«

Obstala je in spustila pogled k svojim bosim stopalom, ki se jih je oprijel prah, med prsti pa se je zasušila kri. Bilo ji je nadvse neprijetno, da jo je zalotil tako, vročično in razrvano, a tega mu pač ni mogla reči. Tudi ni mogla potožiti o ogorčenju spričo prostastva na pristavi in mu pojasniti, da njena zla volja nikakor ni povezana z njim. Zato se je le ugriznila in je raje še kar molčala. Čutila je seveda, da je opazal, kako s to žensko zadrego le krade čas, da bi se vsaj

malo zbrala. A kaj, ko je bil res stopil prednjo, kot bi se bila med njunima svetovoma odprla neka nevidna vrata, in je bilo zanjo vse kot ob čudežu.

»Je pa gotovo tudi res, da grejo človeku po tako žalostnem pogrebu vsakršne reči po glavi,« je zre-snjen dejal po premolku. »Povsem za razumeti je, da so nekateri ob takem času še najraje sami,« je pri-stavil, kot bi skušal zdaj namesto nje iskati odgovor. »Ampak jaz, vidite,« je nato razširil dlani, »rekli so mi pač, da ste se namenili peš, in nikakor nisem želel zapraviti prilike, da vam ponudim prevoz.«

Ošinila je konja, ki je bil dobro vpeljan, saj se ni ves ta čas niti prestopil, in si ogledala koleslj, ki je bil zlošččen kot tabernakelj in najverjetneje skoraj nov. Nad zadnjima kolesoma je bil nameščen leseni zaboj, tako da je bil potnikom namenjen le prostor ob kočijažu in bi torej morala sestiti tja. A že sama pomisel, da bi se morda le povzpela in se tako zapeljala skozi vas, jo je zdaj zdrznila. Zgodilo se je bilo sicer kdaj, da je kočijaž takole pobral namernika, a zdelo se ji je, da bi bilo tokrat že od daleč videti, da se nista ravno po naključju srečala. Razen tega pa, kajpada, da nikakor ne sodita skupaj in torej to svojo bližino le stežka pojasnita.

»No?« je povprašal.

»Ne, ne,« je šepnila.

»Vam smem pomagati?« je le ponudil dlan.

»Mislim, da ne,« je odkimala. »Ne zamerite,« se je nekako kar proseče zazrla v negove modre oči, ki so ji bile zdaj povsem blizu in so bile pravzaprav ena

sama globina skrivnosti. »Ne razumem, zakaj to hočete?« je rekla vanjo.

»Ničesar ne bom terjal v zameno, če morda to mislite,« jo je ujel za dlan in jo povedel okoli koleslja. »Le hitrega zraka se boste nadihali in svoje lepe noge si boste spočili,« se je zaupljivo posmejal in jo potisnil na voz.

»O, Bog,« si je šla z dlanjo preko čela kot nekdo, ki mu je zagospodovala usoda. Vedela je, da ni povsem izgovorila tistega svojega ne in ni mu zamerila, da ga ni želel slišati, a bilo bi gotovo bolje, če bi se lahko bolj oprijela prahu, ki so ga njena bosa stopala že vse življenje potrpežljivo mesila. Tako pa se je zdaj kakor razpotegnjena mürska meglica dvigoval za kolesljem in gotovo ga je bilo že od daleč videti.

Snel si je klobuk s širokimi krajci in ga obesil na klin nad ojesom, nato si je s prsti dvignil lase in pustil, da jih je veter razpihal preko ušes. Na njegovem ozkem, skoraj koščenem obrazu je ob tem zabrlel smehljaj, ki je pričal, kako nadvse mu je ljubo, da jo je pregovoril. Zdel se ji je zdaj mlajši kot na prvi pogled, pa vendar le precej starejši od nje. Vsa njegova drža je bila sicer kljub hitrim gibom možata in zresnjena, kot je to navsezadnje tudi pristalo gospodu, ki se je vozil naokoli v taki kočiji, zato o starosti ni mogla presoditi. O njegovem poklicu in stanu pa tako ni skušala niti ugibati, saj je zanesljivo bil izmed njih, ki jih je le redko srečevala in jih po videzu ter maniri nikoli ni prepoznavala.

»Hi, Hidra!« je vzklikal konju.

»Hidra?« se je naposled glasno začudila. »Káko je to ime?«

»Kaj vem,« jo je ošinil od strani. »Včasih je bilo tako ime vodni kači s sedmimi glavami, ki jih ni bilo mogoče odsekati, saj so takoj zopet zarasle,« ji je nato pojasnil. »Danes pa tako pravimo velikim rekam, ki imajo veliko rokavov in pa, reciva, takó spremenljiv tok kot Müra.«

»Ampak ta vaša Hidra je pač kobila?« ji je bilo še zmeraj čudno.

»Ja,« je prikimal. »Je,« je zmignil. »Res je lahko pravo vprašanje, zakaj sem ji dal to ime,« je pomislil. »Čeravno je bržkone res, da je bilo to prvo, kar mi je prišlo na misel, in je šlo še kar v uho,« je nato čez čas dodal. »Sicer pa – kaj pa bi si lahko sploh drugega zamislil nekdo, ki dan za dnem žebra v vodi?«

»V vodi!?« se je še čudila.

»Saj res,« se je vzravnaval v sedenju in je pritegnil uzdo. »Ne zamerite mi, da se nisem niti predstavil,« se je za spoznanje priklonil in ji ponudil roko. »Nadzornik Ivan Spransky, uslužbenec radgonske vodne uprave.«

»Aja?« je zategnila. »Jaz sem pa Elica,« se je nato le spomnila in mu z vrhovi prstov segla v dlan. »Hčerka rajnkega Sreša, beltinskega hlevskega hlapca,« je predstavila, ker pač ni bilo ničesar drugega, kar bi lahko ob svojem imenu takole dodala. Medtem pa je konj tudi že znova potegnil in premikajoči se zrak ji je k sreči hladil rdečico, ki jo je zopet čutila. Prepričana je bila namreč, da ga je vznevoljila, saj je na tihem najverjetneje upal, da je le po naključju bosa in se je

le zaradi kake trme ali svoje glavosti odpravila peš. Obenem pa ji je tudi nekako odleglo. Resnica, ki je tako padla med njiju, je bila nekaj, čemur se nista mogla izogniti, in zdelo se ji je nadvse primerno, da sta s tem še pravi čas opravila.

»Zdaj se torej malo poznavaj,« jo je pogledal, kot bi ji bral misli.

»Ja,« je stresla z rameni. »Zdaj se poznavaj,« je skušala nekako prikriti nenadno togotnost.

»Jaz pa bi vsekakor rad, da se najino znanstvo s tem ne bi končalo,« je nadaljeval, ne da bi umaknil pogled. »Če je to seveda mogoče?« je pristavil vprašanje. »Če to morda lahko dopustite?« je vztrajal. »Če je tudi vam po volji?«

Zopet si je šla z dlanjo preko čela in se zazrla po ravnici. Ponavljala je vprašanja, ki jih je morala kar in kar slišati in presoјati, ali je res prav razumela. Zdelo se ji je namreč povsem nepojmljivo, da ji je bil še naklonjen in je celo vztrajal.

»Oprostite,« je dejal nekje iz daljave. »Sem vas mogoče s tem zdaj užalil?«

»Ne, ne,« je odkimala z vsem telesom. »Samo čudno mi je,« mu je skušala pojasniti. »Ne razumem, čemu to sploh želite,« je priznala.

»Želim pač,« je odvrnil. »Res želim,« je zatrdil z glasom, ki bi mu lahko verjela. »Pa si tudi ne znam zdaj želeči lepšega, kot da bi lahko še kdaj tako klepetala.«

»Klepetava mogoče lahko,« je skomignila.

»No, vidite,« se je nadvse razveselil in potresel uzdo, da je kobila postopila in potegnila hitreje. »Kaj

pa bodo človeku te rože in logi, če se nima s kom skupaj čuditi njih lepoti?« je vzneseno povzdignil glas in se vohkajoč ozrl naokoli. »Prav kmalu pa vam bom tako lahko pokazal tudi mürske pasice, kakršnih gotovo še niste videli,« se je vnova razgovoril. »Za črne lese vem, kjer gnezdijo čaplje, mirice poznam, v katerih imajo mlade labodi, pa tudi ponirka sem našel še vsako poletje, ki si prav tako spleta gnezdo na vodi.«

Poslušala ga je in mu na razpotju pozabila reči, da bi lahko zavila po bližnjici. A saj se ji zdaj ni več tako mudilo in se ji sploh ni mudilo s koleslja, ki je kakor peresce lebdel nad poštijo in jo prijetno zibal. Zaostale ženice, ki so se težkih nog vračale s pogreba, so se ji zdele odmaknjene in samotne kot vrane; tudi če jo je nemara katera spoznala in so si zdaj o tem pravile, je to začuda ni ganilo. Rekle so si pač, kar že so si lahko izmislile, resnica pa je bila samo njena in je edina štela.